2. Sahabe Döneminde Hadis

KONUŞALIM

Ashabın Resulullah'ın huzurunda nasıl durduğundan ve onu dinlediğinden bahseden kaynaklar "Sanki başlarının üzerinde kuş varmışçasına hareketsiz dururlardı." ifadesini kullanırlar. Onların bu davranışının bize ne anlattığı üzerinde konuşalım.

BİLGİ KUTUSU

Peygamber Efendimiz ile uzun zaman bir arada bulunan birçok sahabi, hadislerin naklinde hata etme veya olduğu gibi rivayet edememe endişesiyle fazla hadis nakletmemişlerdir. (Muhammed Acâc el-Hatîb, es-Sünne Kable't-Tedvîn, s. 92 vd.) Bununla birlikte 1000 civarında sahabinin Efendimizden hadis nakllettiği, bunlardan 52 kişinin hadisleri aynı zamanda yazdığı bilinmektedir. Hadis nakleden ravilerden 125 kadarı hanım sahabidir.

(Muhammed Mustafa el-A'zamî, İlk Devir Hadis Edebiyatı, s. 34 vd.)

Peygamber Efendimizin 11 (632) yılında vefatıyla başlayan ve 110 (728) yılında son sahabinin vefat etmesiyle biten zaman dilimine **Sahabe Dönemi** denir.[11]

Sahabe; Peygamber Efendimiz devrinde Allah'ın Resulünü örnek alarak yaşar, bilmediklerini ondan sorarak öğrenir, karşısına çıkan problemleri onun rehberliğinde çözerdi. Resul-i Ekrem'in vefatıyla birlikte artık canlı rehber kalmamış, bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'de yer almayan meselelerin çözümü için artık hadise ve sünnete başvurma ihtiyacı doğmuştur. Bunun yanında Peygamber Efendimize iman eden, ancak onu görme şerefine erişemeyen yeni Müslümanlar onun sözleri, davranışları, emirleri, yasakları, ahlakı, şemâili ve hayatı ile ilgili bilgilerin izini sürmeye başlamış; bunları öğrenmek için de ashab-ı kirâma müracaat etmişlerdir. Bu hususlar sahabe döneminde hadis ve sünnetin araştırılmasına ve tespit edilip not edilmesine önemli katkı sağlamıştır.

Peygamber Efendimize saygı konusunda son derece titiz davranan sahabe, aynı titizliği ondan nakledilen hadisler konusunda da göstermiştir. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali gibi halîfe sahabiler, özellikle hukukî ve idarî konularla ilgili bir kısım hadisleri kabul etmek için şahit istemiş veya yemin verdirmişlerdir.[12] Ancak örneği az olan bu uygulamalar prensip olarak yaygın biçimde kullanılmamış, ihtiyaç duyuldukça bu yola başvurulmuştur.

10 Muhammed Hamidullah, el-Vesâiku's-siyâsiyye, s. 43 vd.
11 İsmail Lütfi Çakan, Hadis Usulü, s. 72-73.
12 Muvattâ, Ferâiz, 4; Ayrıca bk. Müslim, Âdâb, 36-37; İbn Mâce, İkâme, 193.

Peygamber Efendimizden sonraki dönemde hadis yazmaya ve yazdıklarını toplamaya ilk teşebbüs eden halifeler Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer olmuştur. Hz. Ebu Bekir 500 civarında hadisi bir nüshada toplamıştır. Hz. Ömer ise hadisleri yazıp yazmama konusunda tereddüt etmiş, bu konuyu önde gelen sahabilerle istişare etmiş, onların uygun görmesi üzerine yazmaya karar vermiş, ancak her iki halife de sonradan bu işten vazgeçmiştir.[13] Onların hadisleri yazmaktan vazgeçmelerinin iki temel sebebi vardır. Biri hadisleri Peygamber Efendimizin ağzından çıktığı şekilde nakledememe korkusudur. Diğeri de fetihlerle genişleyen İslam dünyasında yeni Müslüman olanların Kur'an okumayı öğrenmeden hadisle meşgul olmaya yönelecekleri endişesidir.[14]

DÜŞÜNELİM

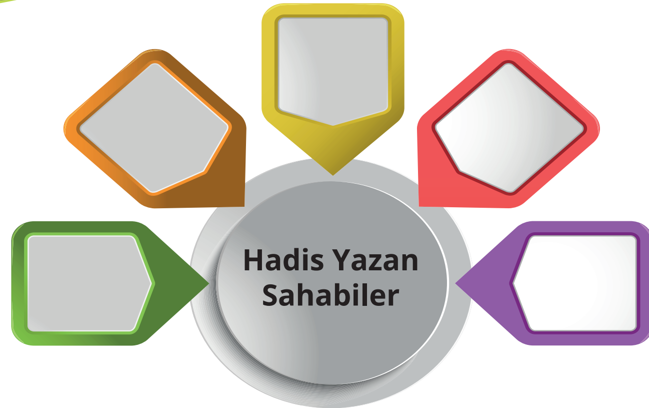
Sahabe, hadisleri ve diğer ilimleri sadece bilgi edinmek için değil, davranışlarını düzeltmek ve onları hayatlarına uygulamak için öğrenirlerdi. Ünlü tâbiî Ebu Abdurrahman es-Sülemî (ö. 73/692) şunu nakleder: "Bize Kur'an'ı okutup öğreten sahabi hocalarımız şunu anlattılar: Onlar Resulullah'tan on ayet öğrendiklerinde önce bunlarda var olan bilgiyi öğrenip bunları hayatlarına uygular, sonra diğer ayetlere geçerlerdi. Biz ilimle ameli birlikte öğrendik derlerdi."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 410.)

Sahabenin yukarıda anlatılan tutumunu, bilginin amele dönüşmesi ve amele dönüşen bilginin muhafazası bakımından düşününüz.

Hadis yazan sahabilerden Sa'd b. Ubâde (ö. 14/695?), Ali b. Ebu Tâlib (ö. 40/660), Ebu Hüreyre (ö. 58/678), Semüre b. Cündeb (ö. 60/680), Abdullah b. Amr b. Âs (ö. 65/684), Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687), Abdullah b. Ömer b. Hattâb (ö. 73/692) ve Câbir b. Abdullah (ö. 78/697) derledikleri hadisleri es-Sahîfe ismi verilen küçük çaplı not defterlerine kaydetmiş, bu notlardaki hadisler sözlü veya yazılı olarak talebelere, bunlar yoluyla da sonraki dönemin büyük kitaplarına intikal etmiştir. Fakat bu notlar zaman içinde çeşitli sebeplerle kaybolmuştur.[15]

YAZALIM

Yukarıda boş bırakılan yerlere hadis yazdığını bildiğiniz sahabi isimlerini yazınız.

13 Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdü'l-İlm, s. 49-50.
14 Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, C 1 s. 5-6-7.
15 Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 41-68.

صورة الصفحة الأولى من المخطوطة

Hemmâm b. Münebbih Sahîfesi'nin Berlin'de bulunan yazma nüshasının ilk sayfası

ARAŞTIRALIM

Sahabe Dönemi'nde hadislerin daha çok şifâhî/sözlü olarak nakledilmiş olmasının nedenlerini araştırınız.

Ebu Hüreyre'nin **es-Sahîfetü's-Sahiha** ismiyle bilinen ve talebelerinden Hemmâm b. Münebbih (ö. 101/718) tarafından nakledilen derlemesi, orijinal olarak günümüze kadar gelmiş ve yayımlanmıştır. İçinde 138 hadis bulunan bu sahîfenin Hemmâm b. Münebbih'in Sahîfesi adıyla Türkçe'ye de birkaç tercümesi yapılmıştır. **Hemmâm b. Münebbih'in Sahîfesi**'nden anlaşıldığına göre sahabe döneminde yazılan hadisler ve bunlardan oluşturulan metinler, herhangi bir sisteme göre tasnif edilmemiş, konu gözetilmeden alt alta yazılmıştır.[16]

Sahabe Dönemi'nde hadis yazanlar bulunmakla birlikte, hadisler yazılı olmaktan çok şifâhî/sözlü olarak öğrenilip nakledilmiştir. Hadis yazan sahabiler yazdıklarını sonraki nesillere bir metin bırakmak maksadıyla değil, ezberlenen hadisleri kolayca müzakere etmek ve unutmamak için yazmışlardır. Abdullah b. Amr b. Âs'ın "Ben Resulullah'tan işittiğim her şeyi ezberlemek amacıyla yazıyorum."[17] şeklindeki ifadesi bunu göstermektedir.

Sahabe Peygamber Efendimizden naklettiği hadislerin hepsini bizzat kendisinden duymuş ve öğrenmiş değildir. Onlar kendi aralarında yaptıkları müzakereler esnasında birbirlerinden çok hadis duymuş ve bunları nakletmişlerdir. Berâ' b. Âzib (ö. 71/690) bu konuda şunu söyler:

"Biz bütün hadisleri bizzat Peygamber Efendimizden işitmiş değiliz. Onların birçoklarını bize diğer sahabi arkadaşlarımız nakletmiştir."[18]

Dört halife devrinde gerçekleşen fetihlerle İslam coğrafyasının sınırları doğuda Hindistan'a, kuzeyde Orta Asya ve Kafkaslara, batıda ise Atlas Okyanusuna dayanmıştır. Buraları fetheden sahabilerden bir kısmı vardıkları bölgelere yerleşmiş, bildikleri hadisleri buralarda nakletmiş, bundan hareketle çevrelerinde önemli ilmî faaliyetler gerçekleşmiştir.[19]

16 Muhammed Hamidullah, Hemmâm b. Münebbih'in Sahîfesi, s. 75
17 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s.162; Ayrıca bk. Ebu Dâvûd, İlim, 3.
18 Hâkim en-Nisâbûrî, Ma'rifetü Ulûmi'l-hadis, s. 130.
19 Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 84